

Stručni rad

Podtipovi agresije kod djece u nastavi

Alenka Petrič

OŠ Karla Destovnika - Kajuha, Ljubljana

Sažetak

Agresija je postala sve češći problem u ponašanju koji se javlja već od rane dobi. U ovome članku su navedeni biološki i psihološki pristupi određenju agresije. Određenje agresije širok je pojam, najčešća definicija određuje agresiju kao vrstu antisocijalnog ponašanja kojemu je u cilju nanijeti drugome štetu, bilo fizičke ili emocionalne naravi. Agresivno ponašanje jedan je od češćih problema u ponašanju kod djece školske dobi. Djeca u školskoj dobi agresiju mogu pokazivati na razne načine i ona može biti uzrokovana brojnim čimbenicima. U ovom članku ću predstaviti koji su podtipovi agresije kod djece u nastavi u osnovnoj školi.

Ključne riječi: nastava, podtipovi agresije, otvorena agresivnost, ponašanje, djeca, socialno učenje

1.Uvod

Riječ agresija dolazi od latinskog glagola „aggredi“ što znači pristupiti ili ići naprijed (Krahé, 2013). Agresija kao oblik antisocijalnog ponašanja definira se kroz više elemenata. Znanstvena definicija agresije treba biti objektivna za istraživanje, ali i usklađena s općim uvjerenjima o agresiji. Svako ponašanje koje nekom nanosi povredu ili uništava imovinu bila bi jedna od definicija (Vasta, Haith, Miller, 1998). Određenje agresije također se pokušava razjasniti u pogledu postojanja agresivnog nagona. S obzirom na genezu, agresivno ponašanje i njegovo nastajanje objašnjavaju dva pristupa. Prema Freudu, za čovjekov agresivni nagon je zaslužan instinkt, poglavito destruktivni instinkt Thanatos. Nasuprot tomu stoji koncepcija Bandure prema kojem je agresija vrsta nagona poznatoga samo kod čovjeka. Prema tom shvaćanju agresija nije rezultat nagona, nego socijalnog učenja (Szentmartoni, 1991).

Uzroci agresije mogu biti na biološkoj, socijalnoj i psihičkoj razini. Dječja agresija iskazuje se raznim oblicima ponašanja poput guranja, udaranja, štipanja, griženja, izrugivanja, vrijeđanja, izoliranja žrtve, krađe igračkaka, uništavanja igračkaka i dr. Nije svako agresivno ponašanje isto i ne manifestira se na isti način. Tako postoje podtipovi agresivnog ponašanja u koje se uvrštavaju otvorena i prikrivena agresivnost, reaktivna i proaktivna, relacijska, instrumentalna, neprijateljska, fizička i verbalna, socijalna, normalna i abnormalna agresivnost. Svaki od ovih podtipova je opisan u narednim poglavljima.

2.Podtipovi agresije, njihovi ciljevi i karakteristike:

- Otvorena agresivnost

Kod otvorene agresivnosti djecu se prikazuje razdražljivijom, negativnijom i osjetljivijom za razliku od one djece koja pokazuju neku vrstu prikrivenog agresivnog ponašanja. Ova vrsta agresivnosti povezana je s fizičkim obračunom. Iako su dječaci skloniji ovom tipu agresije, ne može se reći da se takva vrsta ponašanja ne pojavljuje i kod djevojčica. Kasnije u mladenačkoj dobi smanjuje se takva vrsta obračuna te se mušku i žensku populaciju smatra agresivnom u istoj mjeri [5].

- Prikrivena agresivnost

Ovu vrstu agresivnosti karakterizira ponašanje poput krađe, podmetanja požara, bježanja od škole i kuće. To su prikriveni načini agresije zbog njihove tajnosti i nepoznavanja počinitelja. Djeca koja pokazuju ovo ponašanje manje su društvena. Roditelji djece koja kradu često imaju poteškoća s discipliniranjem svoje djece i prikladnim nadzorom nad njima.

- Reaktivna agresivnost

Agresivno djelo koje je počinjeno kao reakcija na neki, stvarni ili tako doživljeni, vanjski događaj ili podražaj uvrštava se u reaktivnu agresivnost. U ovom slučaju dijete ima nedovoljno razvijenu ponašajnu usmjerenost te je u strahu da će biti povrijeđeno ako na određenu situaciju ne reagira agresijom. Djeca koja se na takav način ponašaju često imaju problema u stvaranju prijateljstava i ostalih odnosa jer teže k osveti i stalno

su nepovjerljiva i oprezna. Ona najčešće očekuju negativan ishod, pokazuju fiziološku uzbuđenost i reagiraju agresivno. Reaktivno agresivne osobe pokazuju neprijateljsku agresiju s velikim udjelom osvete [6].

- Proaktivna agresivnost

Dijete se koristi proaktivnom agresijom kako bi ostvarilo neki vlastiti cilj ili kako bi dominiralo nad nekim. Zbog očekivanja da će ishod tog ponašanja biti dobar, proaktivno agresivni pojedinci osjećaju se samopouzdana, mirno i samouvjereno [6]. Dolazi i do uvjerenja kako se agresija isplati, jer se njome ostvaruju ciljevi. Ovakvi se pojedinci smatraju više vrijednim od drugih i često pokoravaju ostale koji prihvate to kako ne bi došlo do ozbiljnijih obračuna.

- Relacijska agresivnost

Agresivno ponašanje kojemu je cilj uništavanje veza, prijateljstava i odnosa općenito naziva se relacijskom agresivnosti. Takva vrsta agresivnosti narušava osjećaje prihvaćenosti i pripadnosti. Učenik koji podliježe ovakvoj vrsti agresivnosti isključuje žrtvu iz skupine. Relacijska agresivnost omogućuje anonimnost. Ona se češće javlja kod djevojčica između osme i četrnaeste godine. Relacijski agresivne djevojčice manje su omiljene i usamljenije su od djevojčica koje ne pokazuju takvu agresivnost, jer teško održavaju bliska prijateljstva.

- Instrumentalna agresivnost

Instrumentalnu agresivnost karakterizira prosocijalno ponašanje kojemu je glavni cilj pribavljanje nečega. Takvo ponašanje nema primarnu želju nanošenja boli ili štete, već se pojavljuje s ciljem da se nešto dobije [3]. Neugodnost koju proživljava žrtva predstavlja na taj način nagradu agresoru. Uzrok instrumentalne agresije nisu emocionalne promjene već činjenica ostvarivanja cilja putem iste. Kod ovakvog oblika agresije radi se o nizu karakternih osobina ličnosti [7].

- Neprijateljska agresivnost

Ponašanje koje se događa s ciljem nanošenja boli ili ozljede drugome zove se neprijateljska (osvetnička) agresija. Ova vrsta agresivnog ponašanja češće se javlja kod dječaka te se povećava s dobi.

- Verbalna i fizička agresivnost

Prethodno navedene vrste agresivnosti podijeljene su uglavnom prema cilju ili uzroku. Postoji još podjela agresivnosti, a jedna je od njih s obzirom na način izvedbe. Tako se prema načinu izvedbe razlikuju verbalna i fizička agresivnost. Kao što i sam naziv govori, verbalna agresivnost vrši se riječima. Ona uključuje primjerice nazivanje pogrđnim imenima, zadirkivanje i prijetn. Učestalija je od fizičkog tipa agresivnosti. Istraživanjima je dokazano da na verbalnu agresivnost otpada više od pola cjelokupnih agresivnih ponašanja [3]. Za razliku od verbalne agresivnosti, fizičku agresivnost karakteriziraju fizički napadi (udaranje, lupanje, grizenje, čupanje, razbijanje i sl.). Često vlada uvjerenje da je ona najčešći oblik agresivnosti, jer izaziva napetost, strah da sukob ne eskalira i ne proširi se i na promatrače. Toj vrsti agresivnosti češće podliježe dječaci, što ne isključuje njezinu pojavu i kod djevojčica.

- Socijalna agresivnost

Pojam socijalne agresije uveli su Cairns i suradnici [8], a ona je prije bila poznatija kao indirektna agresija. Ta vrsta agresije uključuje ponašanja koja narušavaju ljudske odnose poput odbacivanja ili isključivanja pojedinca iz grupe. Autori pojmom socijalne agresije opisuju sve oblike dječje manipulacije koja se javlja u vršnjačkim odnosima. Odbacivanje neke osobe, negativne neverbalne načine izražavanja, širenje neistinitih glasina, socijalno isključivanje s ciljem nanošenja štete, odnosno narušavanja žrtvina samopoštovanja, autori navode kao socijalno agresivno ponašanje [8]. Crick (1995) umjesto termina socijalna agresivnost upotrebljava termin nasilje u vezi (relacijsko nasilje) i njime obuhvaća sva ona ponašanja što izazivaju štetu koja nastaje kao rezultat manipulacije u vršnjačkim odnosima. Ova vrsta agresivnosti često je povezana s relacijskom agresivnošću zbog sličnih ishoda i ciljeva, postizanja i održavanja popularnosti u grupi. Kao što je prije spomenuto, dječaci su skloniji fizičkom tipu agresije, dok su djevojčice sklonije indirektnom odnosno socijalnom obliku agresije.

3.Zaključak

S obzirom na učestalost pojave agresivnog ponašanja u školskoj dobi potrebno je znati djelovati u skladu sa znanstvenim činjenicama o agresivnosti. Svjesnost o različitim oblicima i tipovima agresivnog ponašanja koji su navedeni u članku može biti u pomoć pri otkrivanju agresije i općenito u postupcima s djecom kod kojih postoje takva ponašanja. Poznat je i velik spektar uzroka agresivnog ponašanja, koje se može povezati s biološkim odrednicama, ali i sa socijalnim utjecajem na pojedinca. Obiteljski odnosi, utjecaj društva, medija i vršnjaka mogu biti okidač ili poticaj u razvoju antisocijalnog i agresivnog ponašanja. Kod dječaka agresivno ponašanje uglavnom je fizičke naravi, dok su djevojke sklonije socijalnoj agresivnosti.

U ovom članku naglasak je stavljen na agresivno ponašanje djece u školski dobi. U ustanovama školskog odgoja često se pojavljuju razni oblici antisocijalnog ponašanja pa tako i agresivnost. U djece školske dobi agresivno ponašanje manifestira se uglavnom preko instrumentalne ili specifične agresije koja je usmjerena na dobivanje ili zadržavanje određenih objekata ili pozicija. Također je česta hostilna ili „zadirkujuća” agresija, usmjerena na provociranje ili ozljeđivanje drugih učenika u razredu. U prevenciji i pomoći u agresivnom ponašanju treba sudjelovati čitava zajednica uključujući učitelje, roditelje i stručnu pomoć. Najbitnija je svakako obitelj. Tamo sve počinje i dijete odatle donosi obrasce ponašanja.

4.Literatura

- [1.] Žužul, M. (1989). Agresivno ponašanje: psihologijska analiza. Radna zajednica Republičke konferencije Saveza socijalističke omladine Hrvatske.
- [2.] Krahé, B. (2013). Socijalna psihologija agresije. UK: Hove, Psychology Press.
- [3.] Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (1998). Dječja psihologija: moderna znanost. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- [4.] Szentmartoni, M. (1991). Agresivnost i njezini odrazi u odgoju. *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 46(6), 627-636.
- [5.] Šagadin K. (2016). Agresivno ponašanje djece u predškolskoj dobi. Završni rad. Zagreb: Učiteljski fakultet.
- [6.] Essau C., Conradt J. (2006). Agresivnost u djece i mladeži. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- [7.] Bulut, A. (2006). Agresivnost i privrženost u prijateljskom odnosu srednjoškolaca. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- [8.] Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M. i Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child development*, 79(5), 1185-1229.